

Ο έτος τὸ ὁποῖον ἔκλεισε τὸν λήξαντα αἰῶνα ἐσημείωσε μίαν μεγάλην καὶ ἀνυπολόγιστον ἀπώλειαν διὰ τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος. Ὁ μεγαλοπρεπέστερος τῶν προικοδοτῶν τῆς Πατρίδος ἡμῶν, ὁ γενναιότερος τῆς μεγάλης ἐκείνης πλειάδος τῶν **Στουγναρῶν** καὶ **Τουτσοαῖων** καὶ **Ζωσιμαδῶν**, ὁ ποικιλοτρόπως καὶ πολυειδῶς ἐνθαρρύνας ὅ,τι ἄξιον ἐνθαρρύνσεως καὶ ἐγχαράζας τὸ ὄνομά του διὰ γραμμάτων ἀδαμαντίνων εἰς τὴν καρδίαν παντὸς Ἑλληνος, ὁ ἀποδείξας πόσῃν ποιήσιν ἔκλειεν εἰς τὴν ψυχὴν του διὰ τοῦ μεγάλου του ὀνείρου τῆς ἀνασκευῆς τοῦ **Παναθηναϊκοῦ Σταδίου**, ὁ

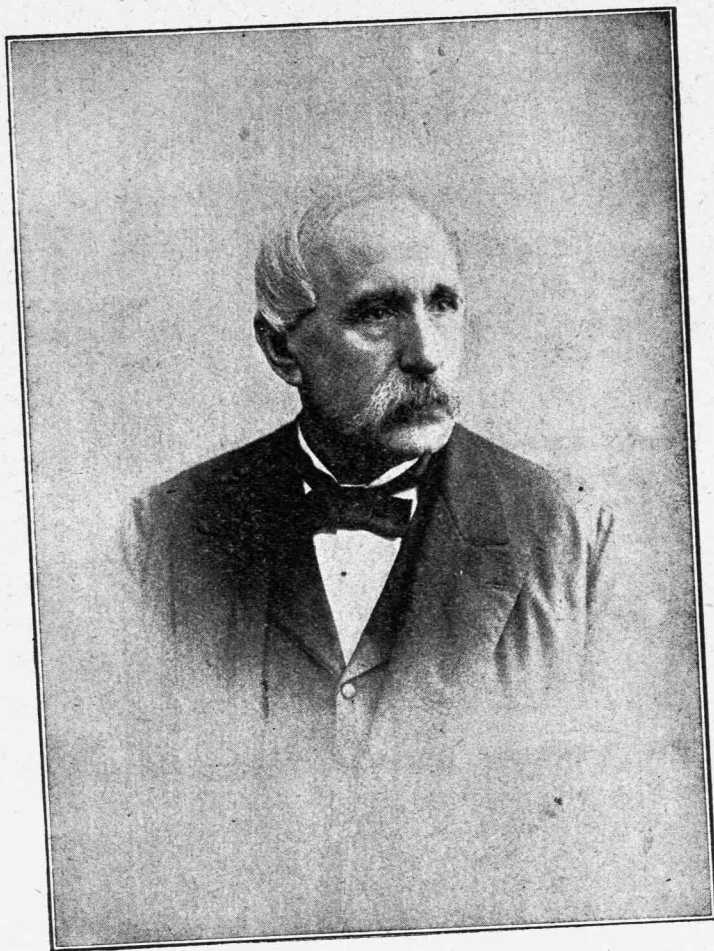
εὐτυχῆσας ν' ἀκούσῃ τὸ ὄνομά του αἰνούμενον ἀπὸ πάσης γωνίας Ἑλληνικῆς γῆς, ὁ **Γεώργιος Ἀβέρωφ** ἀπέθνησκε, συμπληρῶν ἐνδοξὸν βίον ἀλλὰ καὶ ἀπορφανίζων διὰ τοῦ θανάτου του μίαν μεγάλην ἀλλὰ καὶ ἀτυχῆ πατρίδα.

Ἐξαιρετικὴ μορφή διὰ τὸν νεώτερον Ἑλληνισμόν, ἠδύνατο αὐτὴ καὶ μόνη νὰ πληρώσῃ τὸ Νεοελληνικὸν πάνθεον. Ὅχι· διότι ἀπὸ τὴν γενναίαν καὶ μεγαλοπρεπῆ χεῖρα μετωχστεύθησαν εἰς τὸ Ἔθνος ἑκατομμύρια. Ἀλλὰ διότι ὑπῆρξεν ἐν ἀπὸ τὰ σπάνια παραδείγματα μεγαλοφυοῦς γενναιοδωρίας, σκοπίμου μεγαλοψυχίας, ποιητικῆς ὀνειροπολήσεως, τὴν ὁποῖαν ἠδύνατο καὶ ἐπλήρου διὰ τῶν μέσων του.

Ἦνοιξε τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τὸν κόσμον ὅταν ὁ ὀρίζων ἐθολοῦτο καὶ ἡ μικρὰ Ἑλλὰς προηλείφετο εἰς τὴν ἐνδοξὸν τιτανομαχίαν καὶ ἦτο μικρὸν παιδίον ἀκόμη ὅταν εἰς τὴν πατρίδα του τὴν ἡρωϊκὴν Ἠπειροὺς ἀντήχησεν ἡ βοή τοῦ συναγειρμού κατὰ τοῦ ἐχθροῦ.

Μὲ αὐτὰς τὰς ἡρωϊκὰς παραδόσεις εἰσῆλθεν εἰς τὸν κόσμον. Εἰς τὴν πρώτην ἡλικίαν τῶν παιδικῶν ὀνείρων καὶ τῶν πόθων ἐδιδάχθη νὰ ὀνειροπολῇ τὴν πατρίδα μεγάλην καὶ ἐνδοξὸν. Καὶ εἰς τὸ ὄνειρον αὐτὸ τὸ λευκὸν καὶ τὸ μέγα ἀφωσιώθη ὁ Ἠπειρώτης καὶ ἡ Θεῖα Πρόνοια πληροῦσα τοὺς πόθους του ἠδύνατο νὰ καταστήσῃ αὐτὸν ὄργανον τῆς μεγάλης καὶ ἐνδοξοῦς ἰδέας.

Εἰς τὴν Αἴγυπτον ὅπου κατῆλθε παρὰ τῷ ἀδελφῷ του, ἐμπορευο-
μένῳ ἐκεῖ, ἔφερε μαζί του δύο μεγάλα ἐφοδία: τὴν ἐμπορικὴν του μεγα-
λοφυΐαν καὶ τὸν πρὸς τὴν πατρίδα διάθερμον ἔρωτα. Μὲ τὰ δύο αὐτὰ
προσόντα του ἐβάδισε τὸν δρόμον ὁ ὁποῖος τὸν ἔφερε πρὸς τὴν εὐτυχίαν,

* ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΑΒΕΡΩΦ *

(Κατὰ τελευταίαν φωτογραφίαν τοῦ Ἐθνικοῦ Ἐνεργέτου)

πρὸς τὸν ἀφθαρτον στυλοβάτην ἐπὶ τοῦ ὁποίου τὸν ἀνύψωσεν ἡ ἐθνικὴ
εὐγνωμοσύνη.

Ὀλίγον κατ' ὀλίγον ὁ μικρὸς Ἡπειρώτης ἐγένετο εἰς τῶν πλουσιωτέ-
ρων Ἑλλήνων τῆς χώρας τοῦ Φαραώ· τὸ ἥμισυ τῶν πόθων του εἶχε πλη-
ρωθῆ ἤδη... Καὶ ἤρχιζε πλέον ἢ πραγματοποιήσεις τοῦ ἄλλου ἡμίσεως.

Ἡ μικρὰ καὶ πτωχὴ ἀκόμη κοινότης τῆς Ἀλεξανδρείας — ἐν μέλος τοῦ ὅλου Ἑλληνικοῦ σώματος — παρουσιάζετο τὸ πρῶτον πεδῖον πρὸς ἐνάσκησιν τῆς εὐεργετικῆς του δράσεως. Εἰς τὴν χεῖρα τὴν ὁποίαν ἔτινε ζητοῦσα ὑποστήριξιν καὶ βοήθειαν ἡ κοινότης, μία ἄλλη σπιθαρὰ χεῖρ ἐτάθη βοηθοῦσα. Ἡ τοῦ **Ἀβέρωφ**. Χάρις εἰς τὴν γενναίαν συνδρομὴν του ὁ ναὸς τῆς Ἀλεξανδρείας, ὑποθηκευμένος εἰς τοὺς Ἑβραίους, ἀνηγέρθη εἰς σεμνὸν καὶ πλούσιον κτίριον, τέλειον σχολεῖον συνεστήθη, τὸ νοσοκομεῖον κατέστη τὸ ὠραιότερον καὶ πληρέστερον τῆς Ἀνατολῆς, ἡ κοινότης ἐτονίσθη καὶ ἐπεμελήθη διὰ νὰ καταστή ἑπίζηλον ὑπόδειγμα ἀνθήσεως καὶ εὐημερίας.

Καὶ ὅταν τὸ ὄνομα τοῦ μεγάλου εὐεργέτου ἐπεξέτεινε τοὺς κύκλους τῆς δημοτικότητός του, καὶ ὅταν ἡ Ἑλληνικὴ Αἴγυπτος ἐξύμνει τὰς γενναίας δωρεὰς τοῦ μεγάλου εὐεργέτου τῆς, ἐξεργάγη ἡ ἐπανάστασις τῆς Κρήτης. Ὁ **Ἀβέρωφ** δὲν ἐπερίμενε πρόσκλησιν. Ὁ ἀγὼν τὸν εὗρεν ὑπέροχον ἀντιλήπτορα καὶ ὑποστηρικτὴν καὶ τὰ ταμεία του ἐτροφοδότησαν ἐπὶ μῆνας τὴν ἡρωικὴν μεγαλόνησον. Ἄλλ' ὁ ἀγὼν ἦτο ἄνισος καὶ ἡ νῆσος ἐπανεπέσεν ἐξηντηλημένη εἰς τὸν ζυγὸν ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἐζήτει ν' ἀποσπασθῇ.

Τὸ πατριωτικὸν ὄνειρον τοῦ Ἡπειρώτου δὲν εἶχε πληρωθῆ. Ἦθειεν ὁμως νὰ τηρῇ ἄσβεστον καὶ εἰς τῶν ἄλλων τὰς καρδίας τὴν ἱεράν καὶ πατριωτικὴν φλόγα καὶ ἀκολουθῶν τὸ παράδειγμα τῶν ἀρχαίων ἀνήγειρε μετ' ὀλίγον πρὸ τοῦ Πανεπιστημίου, διαρκῆ ὑπόμνησιν πρὸς πατριωτικὸν ὄργανον, τὰ ἀγάλματα τῶν δύο πρωτομαρτύρων τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, τοῦ **Ρήγα** καὶ τοῦ Πατριάρχου **Γρηγορίου** τοῦ Ε'. Καὶ εἰς τὴν περίστασιν ταύτην ἐφάνη ἀκόμη ἄπαξ πόση μεγαλοπρεπῆ ποίησιν ἐνέκλειεν ἡ ψυχὴ τοῦ μεγάλου δωρητοῦ. Ὁ **Ἀβέρωφ** παρέχων τὴν δαπάνην πρὸς ἀνέγερσιν τῶν ἀνδριάντων αὐτῶν, συνώδευσε τὴν προσφορὰν δι' ἐπιστολῆς τὴν ὁποίαν δύσκολον θὰ ἦτο νὰ γράψωσιν οἱ ἐξ ἐπαγγελματος ποιηταὶ καὶ αὐτοὶ οἱ ἔθνικοι ἀκόμη.

Καὶ ἐξακολουθῶν τὸ μέγα καὶ ἐπιβλητικὸν αὐτοῦ πρόγραμμα, ἀπεπεράτωσε μετ' ὀλίγον τὸ Πολυτεχνεῖον τὸ ὁποῖον εἶχον ἀρχίσει δύο πατριῶται τοῦ ὁ **Τοσίτσας** καὶ ὁ **Στουρνάρας**. Εἰς τὴν ἡμιτελῆ σχολὴν προσετίθεντο τμήματα καὶ ἔδραι καὶ ὁ **Ἀβέρωφ** λαμβάνων τὴν εἰκόνα τοῦ ἀποπερατωθέντος κτιρίου ἔλεγεν :

— Εὐχομαι νὰ ἐξέλθουν ἀπ' αὐτὸ οἱ ἐργάται οἱ φιλόπονοι καὶ τίμιοι, οἱ ὁποῖοι θὰ χρησιμεύσουν ὡς κήρυκες τῆς μεγάλης ιδέας καὶ καυχήματα τοῦ Ἐθνικοῦ ὀνόματος.

Καὶ ἐξῆλθον πραγματικῶς ἀπὸ τὸ κτίριον τῆς ὁδοῦ Πατησίων οἱ ἄνθρωποι τοὺς ὁποίους ἐπερίμεναν ὁ μέγας εὐεργέτης. Ὅλοι ἐκεῖνοι οἱ τιμῶντες ἐν τῇ ξένῃ τὸ Ἑλληνικὸν ὄνομα διὰ τῆς τέχνης των εἰς τὸ Πολυτεχνεῖον μας ὀφείλονται καὶ εἰς τὴν δούλην Ἑλλάδα διασπείρονται καθ' ἑκάστην ἱεραπόστολοι τῆς ἐθνικῆς ιδέας οἱ ἀπόφοιτοι τοῦ σχολείου τούτου.

Νωπὴ ἦτο ἀκόμη ἡ ἐντύπωσις ἐκ τῆς μεγάλης ταύτης δωρεᾶς, ὅτε

γεγονός ιδιαίτερας σημασίας εώρταζεν ἡ Ἑλλάς. Ὁ Διάδοχος τοῦ Ἑλληνικοῦ θρόνου, ὁ φέρων τὸ ἔνδοξον ὄνομα τοῦ τελευταίου μας αὐτοκράτορος τοῦ ἡρωϊκῶς πεσόντος εἰς τὰς ἐπάλξεις τοῦ Βυζαντίου, ὁ πρῶτος Ἑλλην Διάδοχος πρὸς τὸν ὅποιον μετ' ἐλπίδων ἔβλεπε τὸ Πανελλήνιον, ἐνηλικιωτο καὶ ἡ Ἑλλάς ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον ὕψου δακρῦδρεκτα βλέμματα πρὸς τὸν νεαρὸν βλαστὸν τὸν συγκεφαλαιοῦντα τὰς προσδοκίας καὶ τοὺς ἐθνικοὺς πόθους. Ὁ **Ἀβέρωφ** ἠθέλησε ν' ἀποκρυσταλλῶσιν διὰ μεγάλης δωρεᾶς εἰς τὴν μνήμην τῶν συγχρόνων του τὸ μέγα γεγονός καὶ ἐν στιγμῇ ἐμπνεύσεως ἀληθῶς ὑπερτάτης προσέφερον ἐν ἑκατομμύριον δραχμῶν πρὸς ἀνέγερσιν τελείου στρατιωτικοῦ σχολείου, τῆς ὡραίας Σχολῆς τῶν Εὐελπίδων, ἡ ὅποια ἀποτελεῖ ἐν τῶν κοσμημάτων τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν καὶ μίαν τῶν ἐλπίδων τοῦ μέλλοντος.

Ἐν τῷ μεταξύ τῶν μεγάλων αὐτῶν δωρεῶν ὁ μεγαλόφρων ἀνὴρ εὗρισκε καιρὸν πάντοτε νὰ πληρῇ πᾶν παρουσιαζόμενον κενόν. Ἡ ἀνάγκη οὐδέποτε ἔτεινε πρὸς αὐτὸν τὴν χεῖρα καὶ νὰ τὴν ἀποσύρῃ ἄπρακτος· τὸ *Μέτσοβον*, ἡ ιδιαίτερα πατρὶς του, ἐκαλλύνθη διὰ κτιρίων, ἡ ἐκπαίδευσις τῆς προήχθη, τὰ κοινωτικά τῆς ἤνθησαν. Ἡ κοινότης Ἀλεξανδρείας ἐπροικοδοτεῖτο διὰ γενναίου ποσοῦ· δώδεκα ὑπότροφοὶ τοῦ ἐσπούδαζον εἰς διαφόρους Εὐρωπαϊκὰς σχολὰς, ὁ κ. *Βερναρδάκης* ἐνεθαρρύνετο νὰ γράψῃ τὴν μεγάλην του ἱστορίαν τῆς ὁποίας τὴν ἔκδοσιν ἐξησφάλιζεν ὁ **Ἀβέρωφ** διὰ παροχῆς 100 χιλ. δρ., τὰ Πατριαρχεῖα Ἀλεξανδρείας ἐσώζοντο ὑπὸ οἰκονομικῆς καταστροφῆς καὶ πλῆθος ἀναρίθμητον ἐνδεῶν ἠλόγει τὸ ὄνομα τοῦ σωτῆρος του.

Ἦδη ἐν Ἀθῆναις εἶχε παρατηρηθῆ τὸ ἐπιζήμιον τοῦ συναγελασμοῦ τῶν νεαρῶν καταδικῶν μετὰ τῶν πολυπείρων καὶ πεπορωμένων τροφίμων τῶν κατέργων καὶ σκέψις ἐγένετο πῶς ἦτο δυνατὸν νὰ χωρισθῶσιν οἱ ἔφηβοι κακουργήσαντες ἀπὸ τῆς καταστρεπτικῆς ταύτης συνοικίσεως. Ὁ **Ἀβέρωφ** προσῆλθεν ἀμέσως καὶ δι' ἐπιστολῆς τοῦ πρὸς τὴν Βασιλισσαν *Ὀλγαν*, ἐπιστολῆς ἀποπνεούσης ὅλον τὸ ποιητικὸν μεγαλεῖον τῆς καρδίας του, ἀνελάμβανεν αὐτὸς τὴν ἀνέγερσιν τοῦ κτιρίου, ἐν τῷ ὁποίῳ πρὸ ὀλίγων νῦν ἐτῶν ἐνεκατεστάθησαν οἱ ἔφηβοι, ἀσκούμενοι εἰς τέχνας καὶ προαλειφόμενοι ν' ἀποδοθῶσι μίαν ἡμέραν εἰς τὴν κοινωνίαν χρήσιμα καὶ εὐεργετικά αὐτῆς στοιχεῖα.

Ἐκεῖνο ὅμως τὸ ὅποιον πρὸ πάντων ἐξῆρεν ὄχι πλέον εἰς τὴν Ἑλληνικὴν, ἀλλ' εἰς τὴν παγκόσμιον συνείδησιν τὸν **Ἀβέρωφ** ὑπῆρξεν, ἡ ἀνασκευὴ τοῦ *Παναθηναϊκοῦ Σταδίου*.

Τὸ λευκὸν ὄνειρον τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων ἐπεφοῖτα πλέον εἰς τὴν διάνοιαν ὅλων καὶ οἱ λάτραι τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς εὐκλείας ὄνειροπόλουσαν μίαν ὡραίαν ἡμέραν καθ' ἣν εἰς τὸν στίβον τοῦ ἀρχαίου Σταδίου θὰ κατήρχοντο πάλιν οἱ ἀθληταί, ἵνα ἐπιδείξωσιν ἡρωϊκὰ σώματα καὶ τοὺς μῦς τοὺς προπαρασκευάζοντας τὴν δόξαν. Ὁ **Ἀβέρωφ** ἐνεκολπώθη τὸ μέγα σχέδιον. Ἡ Ἑλλάς ἡ πρώτη τονίσασα τὸν ὕμνον πρὸς τὸ ὑγιές καὶ εὐμελές σῶμα, ἡ ἀναθρέψασα τοὺς πρώτους ἀθλητάς τοὺς παρασκευάσαντας τὸ ἐθνικὸν καὶ ἀφθιτον αὐτῆς μεγαλεῖον, ἔπρεπε ν' ἀποδείξῃ εἰς

τὸν κόσμον ὅτι δὲν ἀπώλεσεν ἀνεπιστρεπτὴ τὴν παλαιὰν κληρονομίαν καὶ ὅτι ἠδύνατο ἀκόμη νὰ ἐπιδείξῃ ἄνδρας ἡρωϊκῆς διαπλάσεως, ἀγωνιζομένους πρὸς τὴν ἀθλητικὴν Εὐρώπην.

Καὶ τὸ μέγα, τὸ ποιητικὸν τοῦτο ὄνειρον ἐπέπρωτο νὰ ἐκπληρωθῇ διὰ τοῦ **Ἀβέρωφ**. Μίαν ὥραιαν ἑαρινὴν πρωΐαν ἑκατὸν χιλιάδες θεατῶν ἐώρτασαν τὴν ἐγκαινίασιν τοῦ ἀγῶνος εἰς τὸ λευκὸν Στάδιον τὸ ὁποῖον ἐδώρει εἰς τὸ Ἔθνος ἡ μεγάλη καρδιά τοῦ Ἡπειρώτου. Ἡ φήμη διελάλησε τότε εἰς τὰ πέρατα τοῦ κόσμου τὴν δόξαν καὶ τὸ μεγαλεῖον τῆς δωρεᾶς καὶ ὁ φιλόπατρις δωρητὴς ὁ συνεχίζων τὴν σειρὰν τῶν ἀρχαίων χορηγῶν, ἠσθάνθη ἀνερχόμενον μέχρις αὐτοῦ τὸ θυμίαμα, ὄχι πλέον τῆς μικρᾶς καὶ στενῆς Ἑλλάδος, ἀλλ' ὀλοκλήρου τῆς πεπολιτισμένης καὶ φιλαρχαίου ἀνθρωπότητος.

Τὸ μέγα καὶ ἔθνικὸν οἰκοδόμημα τοῦ ὁποῖου τὴν κατεργασίαν ἀνέλαβεν ὁ **Ἀβέρωφ**, τὸ οἰκοδόμημα τῶν μεγάλων καὶ σκοπίμων καὶ ποιητικῶν δωρεῶν, ἐπετελέσθη διὰ τῆς διαθήκης αὐτοῦ, διαθήκης τῆς ὁποίας αἱ λεπτομέρειαι ἀποδεικνύουσι πόσον ἦτο τὸ πῦρ τὸ ὁποῖον ἔτρεφεν εἰς τὴν ψυχὴν του ὁ μέγας εὐεργέτης.

Ὁ θάνατός του ὑπῆρξε πλήγμα διὰ τὴν πατρίδα. Ἄνθρωπος ἐξ ἐκείνων πρὸ τῶν ὁποίων ἔπρεπε νὰ ὑποχωρῇ εὐσεβῶς ὁ χρόνος, δὲν ἐπρόφθασεν ἴσως νὰ κάμῃ ὅσα ὄνειροπόλει καὶ ἐσκέπτετο διὰ τὴν πατρίδα του.

Τὸ ὄνομά του ἐχαράχθη εἰς τὴν ψυχὴν ὄλων τῶν Ἑλλήνων καὶ ὁ χρόνος θὰ παρέλθῃ ἄπρακτος πρὸ τῆς μεγάλης καὶ αἰωνίας αὐτῆς μνήμης.

ΡΧΗΙΟΣ ὑπέροχος τοῦ ὑποδοῦλου Γένους ὁ γεραρὸς ἐθνάρχης τοῦ δούλου Ἑλληνισμοῦ, ἀποτελεῖ καὶ αὐθις τὸν μέγαν στυλοβάτην τῆς Πίστεως καὶ τῆς Πατρίδος ἐκεῖ, ἐνθα ἐκ νέου ἐκλήθη, ὅπως συμπληρώσῃ τὸ ἔργον, ἀπὸ τοῦ ὁποῖου τὸν εἶχε ἀπομακρύνει ἐμπαθῆς καὶ μωρὸς πόλεμος, ὅπως τιμῆσῃ τὸν θρόνον, ὃν καὶ ἄλλοτε ἐλάμπρυνε καὶ ἐκράτυνε.

Καὶ ἡ Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία εὗρε τέλος τὸν περιφανῆ αὐτῆς ἀντιπρόσωπον εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Πατριάρχου **Ἰωακείμ**, οὗ αἱ νέαι καινοτομίαι εἶναι ἐξ ἐκείνων, αἵτινες στερεώνουν διὰ παντός μίαν σαλεύουσαν ἰσχύν, καὶ διασκορπίζουσι νέαν ἀκτινοβολίαν εὐεργετικῆς ἐπιδράσεως, ἐργασίας θερμῆς, ζωογόνου, καλῆς εἰς πρόοδον, ὠθηούσης εἰς ἀνακαινισμὸν, ἀποκαθαιρούσης

τὸ παρελθόν, διπιούσης τὰς βάσεις τοῦ μέλλοντος. . . . Ὁ **Ἰωακείμ Γ'** δὲν ἐπεδίωξε πάντοτε μόνον τὴν ἀνόρθωσιν τοῦ γοήτρου τῶν Πατριαρχείων, ἀλλ' αἰεποτε εἰργάσθη τελεσφόρως εἰς ἅπαντα τὰ Ἑκκλησιαστικὰ